

VIDA I OBRA DE JAUME ROCA
«UN PAGÈS D'ANDRATX» (1838-1912)

MARIA SERRANO PUJOL

1. Presentació

Aquest estudi té la voluntat de superar l'oblit i el desconeixement de la figura i l'obra del vuitcentista Jaume Roca Bauçà: gerrer, industrial, empresari teatral, escriptor, membre d'associacions socials i culturals diverses, polític, republicà i lliurepensador. A la segona meitat del segle XX, proliferaren a Andratx –lloc on residí tota la seva vida, encara que no hi va néixer–, alguns articulistes locals que aprofitaren aquesta condició per reivindicar la necessitat de recupe- rar-lo i homenatjar-lo.

L'any 1970, el *París-Baleares* es feu ressò del fet que Roca apareixia a la *Gran enciclopèdia Catalana*, els volums de la qual s'estaven publicant, i a *Literatura i societat a la Mallorca de postguerra* de Gregori Mir que s'edità aquest mateix any. «[S]iempre tienen que ser los foráneos, que nos abren los ojos», es queixava Mir, i lamentava que les obres de l'autor no es podien aconseguir. En aquesta dècada i en la mateixa publicació, Gabriel Tomàs digué que Roca era una de les personalitats del poble que calia recordar, però posava en relleu que no hi havia dades, biografies i treballs suficients sobre ell i altres andritxols insignes. També afegí que quaranta anys de franquisme varen contribuir a oblidar-lo (1977: 1-2) i en una altra ocasió suggerí que un carrer de la vila en portàs el nom (1976: 10).

Més recentment, Macià Ensenyat va proposar que li dedicassin un monument (2002a: 38-39) i assenyalà que «hagi tingut, per part del poble que ell tant va estimar, tan poc reconeixement a la seva persona» i que «temps enrere fou rebutjat per una política animadversió [que va tenir cap] a la santa mare església», però que avui dia ho és per «desidia [sic], oblit, indiferència o per falta de coratge polític» (2003: 46).

També Baltasar Porcel i Jaume Bover, personalitats del municipi que han transcendit culturalment i intel·lectual, parlaren de Roca. Porcel el va convertir en protagonista d'algunes conferències, com veurem, i Bover, en el pregó de festes de Sant Pere de 2010, assenyalà que seria un bon reconeixement per als dramaturgs andritxols, com Roca, que agrupacions teatrals del poble en representassin alguna obra. A més, insistí en el fet que cal preservar les xemeneies que feu com a gerrer (2010: 32-33).

En l'àmbit de la història literària, Joan Mas, professor del Departament de Filologia Catalana i Lingüística General de la Universitat de les Illes Balears, sempre ha reivindicat que cal apropar-se a la figura i l'obra de Roca. De fet, ell mateix n'ha parlat en algunes publicacions. Altres estudiosos també ho han fet, però solen citar els seus treballs i no van més enllà del que se n'ha dit, cosa que produeix que es vagi repetint l'escassa informació, a vegades equivocada, que n'hi ha.

Per tant, creiem que és necessari fer-ne un estudi exhaustiu per superar aquesta situació i els prejudicis que a vegades han envoltat l'autor pel fet de tenir una ideologia contrària a la majoritària de l'època en què visqué o per l'escassa qualitat de les seves obres com s'ha afirmat sovint.

Per dur a terme la tasca que ens hem proposat, a part de comptar amb la bibliografia pertinent, hem fet un buidatge exhaustiu de nombroses fonts arxivístiques. En aquest cas, hem d'apuntar que l'Arxiu Municipal d'Andratx, la font documental que més ens ha interessat, es cremà el 1868 –Roca havia de fer 30 anys– com a conseqüència de la Revolució de Setembre i, per tant, només hem pogut disposar dels documents posteriors a aquesta data. Això no obstant, el fons de l'Arxiu Diocesà de Mallorca i, amb menor grau, el de l'Arxiu Municipal de Palma, ens han permès suplir, en part, aquesta llacuna. Igualment, hem buidat les revistes locals d'Andratx –malauradament, cap no és del segle XIX, però contenen dades interessants sobre Roca– i hem entrevistat testimonis orals que ens han ajudat a completar algunes informacions.

De la mateixa manera, hem pogut accedir a les edicions originals de totes les obres que tenim constància que foren publicades per l'autor. Creiem que aquest fet és molt important perquè fins ara tothom s'ha basat en la segona edició d'*Es pancaritat de s'Arracó* (1934) o ha cregut perduda *Es sereno des barrio* (1885). Fins i tot, hem comptat amb el *Romanso nou* (1888), una composició poètica de la qual, tret dels propietaris de l'únic exemplar localitzat, Joana Comas i el seu marit Macià Ensenyat, i potser algun andritxol més, ningú no en coneixia l'existència. Comas donà aquesta i altres obres de Roca, documentades en alguna biblioteca, a l'Arxiu Municipal d'Andratx.

Per tant, gairebé el cent per cent de les dades que hem obtingut durant la investigació són inèdites i aporten una visió molt completa, no només de Roca, sinó també del context en què visqué. Precisament perquè hem trobat dades que ofereixen una perspectiva molt interessant d'Andratx des de nombrosos punts de vista –cosa que no ha estat mai recollida en els escassos estudis sobre la història contemporània del municipi que hi ha publicats–, ens hem decantat per entendre la vida i també l'obra de l'autor –la quantitat de referències a la història que aquesta aporta no es pot obviar– com a una excusa per conèixer com era el poble al segle XIX des del punt de vista social, cultural i ideològic. Si només ens centràssim en la seva vida i obra, en tendríem una visió parcial. Creiem que és fruit del context en què va viure i contribuï a crear. De fet, aquesta és la hipòtesi de partida i un dels objectius principals que volem demostrar al llarg de l'estudi.